

gode minder, og de har unægtelig deres store historiske værdi. Som politisk skikkelse kommer I. P. Nielsen dog derved ikke helt til sin ret; men for den, der engang vil skrive om ham på godt og ondt, er de lyse sider at finde her.

Troels Fink.

Beretning til Folketinget afgivet af den 1950 nedsatte kommission. XIV. De tyske mindretal under besættelsen. 199 s. Bilag til samme, bind 1—2. 1055 s. (Schultz, 1953).

Det mærkes hurtigt, at den parlamentariske kommissions sidste beretning er tilvejebragt ved en faghistorikers — landsarkivar Johan Hvidtfeldts — bistand. Den erfarne arkivmands fortrolighed med editionsprincipper og med behandling af dokumenter i det hele taget kommer tydeligt til udtryk i udvalg, noteapparat og i stoffets tilrettelægning; blot en ting som fortegnelsen over de tyske institutioner og de biografiske oplysninger om rigstyske og folketyske personer viser historikerens sans for det nødvendige, man kunne have ønsket tilsvarende hjælpemidler i kommissionens tidligere beretninger.

Beretningens forfatter er også Johan Hvidtfeldt. Dens formål er på grundlag af dokumenterne at konstatere, hvad der skete inden for det tyske mindretal under besættelsen, derimod ikke at forklare, hvorfor det skete. En sådan beretning bliver let tør og skematisk, men det er undgået her. Stilen er levende, uden at dens neutrale karakter går tabt, i det hele er det fængslende læsning. De afstukne rammer har dog forbudt, at det er mindretallets historie, der er skrevet: en del årsagssammenhænge kan man nok selv klarlægge, men meget trænger dog til en nøjere bearbejdelse, ligesom man jo må savne danske myndigheders og danske politikeres forholdsregler over for de tysksindedes politik; en del om dette vil man imidlertid kunne finde i A. Svenssons »Dansk samråd. Et bidrag til sønderjysk historie før og under den tyske besættelse« (Sønderjyske årbøger 1951).

Begivenhederne, som beretningen og dokumenterne fortæller om, vil være kendt fra dagspressens omtale af udgaven, og de skal derfor ikke fremdrages her, hvor hensigten er at henlede den historisk interesseredes opmærksomhed på, at den parlamentariske kommissions sidste beretning indtager en særstilling ved dens udformning og ved at være et arbejde, der for en stor del kan stå alene. Man kunne ønske, at kommissionen allerede på et tidligere tidspunkt havde søgt historikernes bistand ved arbejdets tilrettelægning. Det kunne da også være, at man i visse retninger til gavn for overskueligheden havde forladt den slaviske hof- og statskalenderdisposition, nu er det blot at håbe, at man, da det store arbejde er gjort og de mange penge ofret, vil øge de mange binds anvendelighed fremover ved udgivelse af et godt registerbind.

Vagn Dybdahl.

D. Yde-Andersen: Bornholmere og andre gamle Ure. 91 s. + 60 ill. (Borgens Forlag 1953).

Hvis man hidtil har ønsket oplysninger om de danske ures historie, har man været henvist til Bering Liisbergs gamle bog fra 1908 om »Urmagere og Ure i Danmark«, men den havde iøjnefaldende mangler, og man kan derfor med sandhed bruge det forslidte udtryk, at D. Yde-Andersen ved sin nye afhandling har afhjulpet et savn. Udmærkede illustrationer og udførlige lister over hoved-

stadens og Bornholms urmagere forstærker dette indtryk. Det danske urmageri har hidtil ikke nydt større bevågenhed hos forskningen, skønt det i sin forening af kunsthåndværk og teknik måtte være et tiltrækkende emne. Yde-Andersen har sat sig som opgave at skrive, hvad man med et gammeldags klingende udtryk kalder en introduktion til studiet. Denne opgave har han løst, og nedenstående bemærkninger er mere at opfatte som anmeldertrangens evige krav om en anden bog end den, forfatteren har ønsket at give, end som en egentlig kritik.

Det var en mangel ved Bering Liisbergs bog, at den var blottet for kildehenvisninger, og skønt den kyndige kunne se, at oplysningerne var hentet fra Kancelliets Brevbøger, Københavns Diplomatarium og andre lettilgængelige kilder, var det tidsspildende at finde dem frem. Yde-Andersen har fulgt den samme fremgangsmåde, som vel kan forklares ud fra ønsket om at give en for alle tilgængelig fremstilling, men berettigelsen er tvivlsom, hvis han også har tænkt sig bogen som et udgangspunkt for videre studier, hvortil den frister. Det er vist i vore dage en stiltiende forudsætning, at læseren skal kunne se de veje, ad hvilken forfatteren er nået til sit resultat, og da bogen sikkert vil blive citeret meget i den kommende tid, ville det have været af værdi, om man havde kildeforholdet på rede hånd. Endog en litteraturliste mangler. Ligeledes savnes en skildring af urenes ældste historie i Danmark, men da forfatteren i sit forord erklærer, at han kun har meddelt, hvad han har stødt på under sit arbejde på Nationalmuseet, har man her forklaringen på den ujævne fordeling af stoffet.

De to lister over urmagere har forfatteren efter forordet ikke ansvaret for, og de kunne suppleres uden større vanskelighed. Eksempelvis kan nævnes, at om Steffen Brenner anføres kun, at han nævnes 1553 og 1602, skønt Kancelliets Brevbøger har adskilligt mere om den gamle mester, og i listen mangler ganske J. P. Stein, der i 1694 fremstillede et ur, som var fremme på den kunstindustrielle udstilling 1879 (se dens katalog s. 64), og den Anders Pedersen, som omtales 1742 (Kirkehist. Saml. 5, IV, 505) er heller ikke nævnt. Adskillige indvendinger af lignende art kan anføres, men de ville uretfærdigt overskygge arbejdets gode sider og kan ikke berøve forfatteren den velfortjente ære af at have givet den første moderne og letlæselige behandling af et værdifuldt, men overset emne.

Helge Sjøgaard.

Vald. Andersen: Alheden med Frederiks sogns historie. 287 s. (Konrad Jørgensen's forlag, Kolding, 1953).

Der er skrevet meget om den jyske hede. Både skønlitterære, folkloristiske og historiske forfattere har følt sig tiltalt af det mærkelige indslag i det danske naturbillede, den frembyder. Dens rolle i almenbevidstheden er derved med tiden måske blevet en smule for dominerende, for sandt at sige, selv om den dækkede store strækninger af den jyske halvø, var Jylland dog ikke den alene. Men det særprægede virker altid dragende, og når der midt i dette igen findes noget ganske specielt, ja så er den, der får øje derpå for alvor fanget.

Således er det sikkert gået lærer Vald. Andersen i Bække. Hans bog om Alheden er trods dens meget brede anlæg blevet bogen om »kartoffeltyskerne«, de af regeringen indkaldte immigranter fra sidste halvdel af 18. årh., — og godt det samme. I detaljerige skildringer føres kolonisterne helt fra deres hjemstavn i Pfalz og Hessen op til det nybyggerland, som må have sat dem en rædsel i sindet, da de så det. De enkelte slægter med de fremmedklingende navne gennemgås ligesom deres fordeling på gårde og steder; noget tør forekommer denne opremsning; men på den anden side er udgivelsen af sådanne oversigter absolut